

רשימות פולניות

יוליוס ז'ולאבסקי / פרשת היום

היינו כל השנים מנותקים מספרות-ההווה של רוב ארצות אירופה — בשם קיום „טוהר המחשבה והאמונה“ שלנו. אף הסופרים הפולניים החשובים ביותר היו מוכרחים לתוש את עצמם במעגל זה של פדאגוגיקה תמימה כחניכות מנזר בפיקוח קנאיות-דת זקנות. רכישת ספר משם, ממקום שמבטאים בו רעיונות אחרים, או אפילו השגת כתב-עת הבולל אילו נימות פולמסיות, היו לעיתים תכופות כגדר משהו-שלא-ייתכן אף לגבי העוסקים בספרות באורח מקצועי, ומה עוד לגבי הקוראים הפשוטים, הסקרניים. חשבו אצלנו — לא בפעם הראשונה בהיסטוריה הארוכה והמבישה כולשהו של האנושות — ששום דבר אינו מחזק כל-כך את הגשמה כמו נורות, ששום דבר אינו מפתח כל-כך את האינטלקט כמו שיטת-צנזורה ואיסורים. נראה היה, שבד בבד עם גינוי תקופה זו וביטול עקרון ההסגר, בד בבד עם היוזמה הרשמית והמוכרת שלנו בדבר קשירת יחסית-רבות בין ארצות בעלות משטר חברתי שונה, היו חייבות לעבור תמורה יסודית ומחלטת מנהגים שונים, הנגדים בבירור את הכוונות החדשות והמקיימים בכל השיגרה הלא-מועזעת שלהם את מצב-הניתוק הקודם. היה נראה, שעם שינוי-מדיניות באיזה קטע מציאות שהוא צריך קודם-כול לשנות את הוראות-הביצוע הנוגעות בדבר. אי-אפשר לצוד במשהו חדש כל זמן שפועלים באורח הישן, כאילו לא קרה כלום. שאם-לא-כן, נצטרך לבוא לידי מסקנה, שענייננו באיזו הנאה מקיפה.

* שתי הרשימות שלהלן מבטאות, למעשה, את הצירנות האינטלקטואלית והחברתית של חוגי-האינטליגנציה בפולין, את האנטריו-דאנוביזם המהותי שבצמחם ואת לבטיהם האופייניים.

בושה תוקפתנו מידי, שעה שחוזרים אנו ושונים אמיתות ברורות כל-כך, כגון שהצעדים הראשונים בקשירת יחסי-תרבות עם ארצות-המערב פירושם קודם-כול הכרת העמדות והדיעות השונות, הנוכחיות, הרווחות שם. כי במה עניינם של יחסי-תרבות, אם לא בכך? אם-כן, בעייה ראשונית היא — מחוץ למגעים האישיים של סופרים, אמנים, או אנשי-מדע — מישלוח בלתי-מופרע בדואר של ספרים וכתבי-עת. בלי פיתרון שאלה זו, אל נא נשלה את עצמנו: לא רק שלא יזו ממקומו ענין יחסי-התרבות, אלא שקודם-כול לא יאמין איש במערב בכנות הטענות הרשמיות שלנו בחבר שימת-קץ לניתוח התרבותי הקודם, שהביא לנו כבר כל-כך הרבה נזקים.

ובינתיים, איך כל הפרשה הזו נראית למעשה בחיי יום-יום? הכוונות החדשות שלנו היו חפצות לפורר את חומת אי-האימון. אבל תקנת-הדואר הישנות פועלות להן כסידרן הממחנה המחיד-בלעג של הביורוקראטים מקים חומה זו מחדש ובלי הרף. ספרים וכתבי-עת ספרותיים אינם מגיעים מעיקרם לתעודתם (אני כותב זאת בנובמבר, והגני סקרון לדעת איך ייראו הדברים כשפלייטון זה יגיע לידי הקורא). אינם מגיעים, כי הם פשוט מוחרמים בדואר, מאחר ש(כפי שטוענים באזונינו) לא שולם בעדם תשלום-מכס. גם אם נתעלם מהעובדה שבכל העולם משולמים דמי-המכס תמורת כתבי-עת רק כשהם נמכרים בקיוסקים, ולא בשעה שהם נשלחים לכתובות אנשים פרטיים, הרי תשובה כזו מתבלת מעיקרה בכל ניסיון של קשירת יחסי-תרבות קודם-כול, שום כתבי-עת חדש, אנגלי, צרפתי או איטלקי, אינו יכול להציג את עצמו לפני קהל-הקוראים בפולין. אך בהסתמך על אותו הגימק המלעיג אינם מגיעים לידי נמנעים רבים גם הירחונים הספרותיים הטובים ביותר של אנגליה (לונדון מאגאזין, גאוקאונטר) או הפרב' הצרפתי, שלא ממזן הקדיש כמה טורים לספרות פולנית בת-ימינו. אפילו, ווג' נופס-תעצר אצלנו בדואר, עם כל היותו רק מאגאזין צבעוני ותמים של אופנת-נשים, גם כשהוא נשלח לפי כתובת פרטית. מובן שאיני טוען במיוחד להגנתו של ווג'. אבל אם מדובר כאן בניסיון "להגן" על הנשים הצעירות בפולין מפני "פיתויי" האופנה המערב-בית המבריקה, או באמת נסוגים אנו לעבר צללי-חשיכה של אווילות אפילה וסמיכה. והרי אווילות שאין משרשים אותה בקטע אחד של המציאות עולה כרגיל ופורחת מחדש בכל מקום במהירות מבהילה.

ומה בחבר כתבי-העת של אותם חוגים בגולה הפולנית, שהתייחסו בהיגיון ותשומת-לב כאלה לפולין שלאחר-אוקטובר והשואפים לשיתוף-פעולה ההדוק ביותר עם הארץ? הקולטורה הפריסאית, הנשלחת תמיד לפי שם הנמען נעצרת באורח עקרוני על-ידי מישרד-הדואר שלנו. אם-כן, איך לקיים יחסים הוגנים עם קבוצת-סופרים זו, שהיא מלאת רצון טוב, איך נוכל להדפיס באורח הדדי את יצירותינו, להחליף ניסיון או להתווכח? הוא הדין במרקורי'וס' הלונדוני. זהו כתבי-עת צנוע, המוצא-לאור בעמל לא-יתואר,

שמבטא קבוצת סופרים צעירים. אנשים אלה זוכרים את פולין רק משנות-
הילדות, אבל שכלם הישר אמר להם לפנות עורף לפוליטיקאים זקנים ועקרים
ולחפש תמיכה ועניין בפולין גופה. עוד לפני זמן-מה הדפסו שיריהם ב'יצירה'
שלנו ובכתבי-עת אחרים. ובה בעת טוענים, שירחונם הצנום, אינו משלם
דמי-מכס! מצב זה הוא חסר-היגיון.

אבל חוסר-היגיון נושא בכנפיו תוצאות מסוכנות. הידיעות על עיכוב
,קולטורה', 'מרקוריוס' וכתבי-עת אחרים ממרמרות ביותר את כל אלה בניכר,
המחפשים בכנות מגע ושיתוף-פעולה עם ארץ-מולדת. אם-כן למה מתבילה
'מדיניות-הארץ' זו? האם הכוונה היא להרחיק קבוצת-סופרים אלו ולהקפיא
מחדש מגע איתן? ואותנו, כאן בארץ, להשקיע שוב בחשכת-האיזולאציה?
ומה בדבר תפיסת ספרים וכתבי-עת אנגליים, צרפתיים? האם זה משרת
את עניין 'שיתוף-הפעולה התרבותי'? או אולי משרת נהג זה ניתוק כל
שיתוף-פעולה וסילוק תשומת-לב של דעת-הקהל במערב מכל בעיותינו,
קשיינו ומאמצינו? הגיע הזמן, שננסה להשיב תשומה בהירה במידת האפשר
על כל השאלות הללו. המצב בתחום זה הוא בעת דראסטי במתיחותו.
(מתוך הרבעון 'יצירה')